

حقوق بین الملل عمومی

تألیف

پوهاند دُكتور ودير صافی

تهران

۱۳۹۵

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
نه	یادآوری
۱	مقدمه
۴	فصل اول: عمومیات
۴	اول) وجه تسمیه حقوق بین الملل
۵	دوم) سیر انکشاف تاریخی حقوق بین الملل
۱۴	سوم) تعریفات مختلفه حقوق بین الملل
۱۸	فصل دوم: منابع حقوق بین الملل عمومی
۱۹	اول) منابع اصلی حقوق بین الملل
۱۹	الف) قراردادهاى بین المللی
۲۷	ب) تعاملات بین المللی
۲۹	دوم) منابع فرعی حقوق بین الملل
۲۹	الف) اصول عمومی حقوق
۲۹	ب) دوکتورین
۳۰	ج) رویه قضائی بین المللی
۳۱	فصل سوم: شخصیتهاى حقوق بین الملل عمومی
۳۱	اول) دول
۳۲	الف) حاکمیت
۳۴	ب) تصنیف دولتها
۳۷	ج) به رسمیت شناختن دول و حکومتها

صفحه	عنوان
۴۲	د) به وجود آمدن و از بین رفتن دول و آثار حقوقی آن
۴۴	دوم) سازمانهای بین المللی
۴۵	سوم) افراد به حیث شخصیت‌های حقوق بین الملل عمومی
۴۷	فصل چهارم: اصول حقوق بین الملل عمومی
۴۹	اول) منع تهدید یا استعمال زور در روابط بین المللی
۵۰	دوم) حل منازعات بین المللی از طرق مسالمت آمیز
۵۱	سوم) عدم مداخله در امور داخلی دول دیگر
۵۱	چهارم) وجیه همکاری دول با یکدیگر
۵۲	پنجم) تساوی حقوق و حق تعیین سرنوشت مردمان
۵۲	ششم) تساوی حاکمیت دولتها
۵۳	هفتم) اجرای وجایب بین المللی با حسن نیت
۵۵	فصل پنجم: مؤیدات در حقوق بین الملل عمومی
۵۷	اول) تلافی یا اقدام بالمثل
۵۷	دوم) انتقام یا جبران بالضرر
۵۹	سوم) معیارهای دفاع از خود
۶۰	چهارم) صلاحیتهای شورای امنیت سازمان ملل متحد
۶۳	فصل ششم: مسأله تابعیت در حقوق بین الملل عمومی
۶۴	اول) اتباع
۶۷	دوم) اقلیتها
۶۸	سوم) خارجیهها
۷۰	چهارم) حقوق بشر و حقوق بین الملل
۷۳	فصل هفتم: ساحه (قلمرو) دولت از لحاظ حقوق بین الملل عمومی
۷۳	اول) ساحه خشکی
۷۴	دوم) آبها

صفحه	عنوان
۷۵	سوم) ساحه فضایی
۷۷	چهارم) مرزهای دولت و رژیم سرحدی
۷۸	پنجم) اتنارکتیکا (اقیانوس منجمد جنوبی)
۷۹	ششم) کیهان
۸۰	هفتم) اکتساب و از دست دادن قلمرو
۸۲	فصل هشتم: ارگانهای روابط بین الملل دول
۸۳	اول) ارگانهای داخلی (ملی)
۸۴	دوم) ارگانهای خارجی (بین المللی)
۸۵	الف) سفرا و وظایف، امتیازات و مصونیتها
۹۱	ب) نماینده‌ها و هیئتهای خاص
۹۳	ج) قنسولها: وظایف، امتیازات و مصونیتها
۹۸	فصل نهم: منازعات بین المللی و طرق حل صلح آمیز آنها
۱۰۲	اول) از طریق مذاکرات مستقیم دیپلماتیک
۱۰۳	دوم) مساعی جمیله و میانجیگری
۱۰۵	سوم) کمیسیونهای تحقیق و مصالحه
۱۰۶	چهارم) طریقتهای حل قضائی منازعات بین المللی
۱۰۷	الف) حکمیت بین المللی
۱۰۸	ب) حل قضائی منازعات
۱۱۲	فصل دهم: جنگ و حقوق بین الملل عمومی
۱۱۵	اول) جنگ و آثار حقوقی آن
۱۱۹	دوم) اصول مرعی الاجرای حقوق بین المللی جنگ
۱۲۰	سوم) وسائل و طریقتهای ممنوعه مبادرت به جنگ
۱۲۰	الف) در جنگ زمینی یا بری
۱۲۱	ب) در جنگ هوایی
۱۲۲	ج) در جنگ دریایی (بحری)

صفحه	عنوان
۱۲۴	فصل یازدهم: بیطرفی و انواع آن
۱۲۴	اول) بیطرفی در جنگ
۱۲۸	تعريفات
۱۳۶	دوم) سیاست بیطرفی یا عدم انسلاک یا غیر متعهد بودن
۱۴۱	منابع

یادآوری

چاپ آثار پژوهشی استادان در گسترش فعالیتهای علمی پوهنتونها نقشی درخور اهمیت دارد، ولی با تأسف بیشتر از یک دهه است که با انهدام چاپخانه وزارت تحصیلات عالی، آثار تحقیقاتی دستنویس استادان بر روی دستشان مانده است. طبیعی است که چنین پیش آمدی تلخ، از اشتیاق استادان در پرداختن به امور پژوهشی می‌کاهد. برای رشد خلاقیت و ارتقای کمی و کیفی فعالیتهای علمی باید زمینه چاپ و انتشار دستاوردهای علمی فراهم شود. خوشبختانه جمهوری اسلامی ایران در این مرحله از بازسازی افغانستان در کنار سایر همکارها، وعده چاپ بیست عنوان اثر علمی استادان را داده است. برآورده شدن این وعده از یک سو آغازی است برای تشویق استادان پژوهشگر و از دیگر سو کمکی است برای محصلان در استفاده بهتر از اندوخته‌های علمی استادان. وزارت تحصیلات عالی افغانستان در حالی که از این همکاری شایسته و بموقع جمهوری اسلامی ایران قدردانی می‌کند، همکاریهایی از این گونه را در توسعه هرچه بیشتر مناسبات فرهنگی دو کشور سودمند و ستایش‌انگیز می‌داند!

احمد ضیا رفعت

رییس نشرات وزارت تحصیلات عالی افغانستان

کابل ۸۲/۳/۱

مقدمه

حقوق بین‌الملل عمومی یکی از مضامین اساسی و عمده پوهنخی‌های حقوق در سراسر جهان بوده است. در پوهنخی حقوق و علوم سیاسی، پوهنتون کابل نیز از زمان تأسیس آن تاکنون تدریس می‌شود. از آنجایی که هیچ کتاب درسی حقوق بین‌الملل عمومی در پوهنخی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل تا به حال وجود نداشت، و از طرف دیگر اهمیت روزافزونی که برای اداره بهتر روابط بین‌المللی کسب نموده است، به هدایت دیپارتمنت مربوطه برای رفع نیازمندی محصلان عزیز این پوهنخی و ضمناً به منظور انجام یک کار علمی مؤثر و مفید برای ارتقا به رتبه علمی پوهاند، تحریر کتاب درسی حاضر را که در صنوف سوم و چهارم پوهنخی حقوق و علوم سیاسی تدریس می‌گردد به عهده گرفته و اینک به پایان رسیده است.

حقوق بین‌الملل عمومی به حیث مجموعه‌ای از پرنسیپها و قواعد پذیرفته شده در سطح بین‌المللی، عمدتاً روابط همه‌جانبه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، تجارتی و غیره بین دولتهای مستقل دارای حاکمیت ملی را تنظیم و آنها را از لحاظ حقوقی اداره می‌نماید. یا به عبارت دیگر حقوق بین‌الملل عمومی به روابط موجود بین‌الملل میان دولتها شکل حقوقی می‌بخشد.

حقوق بین‌الملل عمومی از همه جهات با حقوق ملی فرق داشته و بر دولتهای قوی و ضعیف، خورد و کوچک، پیشرفته و عقب مانده، یکسان تطبیق می‌گردد. واضح است که حقوق بین‌الملل عمومی تغییرپذیر بوده و تغییرات در جوامع و دولتها و پیشرفتهای سیاسی و تکنالوژی بر انکشاف آن تأثیر دارد، و نورمهای آن را

به نحوی که بر وضع موجود جامعه بین‌الملل در مقطع معین زمانی قابلیت تطبیق را داشته باشند، طرح و تغییر داده است. قواعد و پرنسیپهای حقوق بین‌الملل، زاده توافق اراده اکثر دولتهای مستقل در جهان می‌باشد. در حقیقت، اولین و مهمترین شخصیت‌های حقوق بین‌الملل عمومی را دولتهای مستقل تشکیل می‌دهد.

گرچه حقوق بین‌الملل عمومی معاصر با پرنسیپهای موجود در آن، در صورتی که کاملاً رعایت شوند، تضمین‌کننده صلح و امنیت بین‌الملل می‌باشد، از آنجا که هیچ ارگان مافوق دولتها یا دولت و حکومت جهانی در جامعه بین‌المللی وجود ندارد که تطبیق آن را کنترل نموده و متخلف را مجازات دهد، امکان زیر پا نمودن پرنسیپهای آن از طرف خود دولتها وجود دارد. در صورتی که از اثر تخطی این دولتها، سایر دول متضرر شوند، آنها خود به دفاع از منافعشان پرداخته و یا از تخنیک دفاع مشروع به صورت دسته‌جمعی نیز می‌توانند استفاده کنند.

در عین زمان، سازمان ملل متحد خاصاً شورای امنیت به حیث عمده‌ترین ارگان آن نیز در حالی که بر اثر زیر پا نمودن پرنسیپهای حقوق بین‌الملل عمومی صلح و امنیت بین‌الملل را خطر ببیند، مطابق اصول و صلاحیتهای مندرجه منشور می‌تواند دست به اقدامات دسته‌جمعی بر ضد متخلف بزند.

این کتاب درسی از یازده فصل تشکیل شده است. در فصل اول از عمومیات درباره حقوق بین‌الملل عمومی بحث نموده و در فصل دوم منابع آن را به تفصیل و فصل سوم از شخصیت‌های حقوق بین‌الملل بحث می‌کند. فصل چهارم حاوی اصول مرعی‌الاجرای پذیرفته شده بین‌الملل بوده و، فصل پنجم، چگونگی اجرا و مؤیدات در حقوق بین‌الملل عمومی را بیان می‌دارد. مسأله تابعیت از لحاظ حقوق بین‌الملل در فصل ششم و قلمرو دولت در فصل هفتم بررسی گردیده است. فصل هشتم از ارگانهای روابط بین‌المللی دول بحث کرده و فصل نهم منازعات بین‌المللی و طریقه‌های حل صلح‌آمیز آنها را توضیح می‌دهد. این فصول در مجموع اصول و قواعد مرعی‌الاجرای حقوق بین‌الملل عمومی را در زمان صلح تشکیل می‌دهد.

پرنسیپهای بین‌المللی که در حالات تصادمات تسلیحاتی و جنگ میان دو

دولت یا بیشتر از آن یعنی در جنگهای بین‌المللی تطبیق گردیده و باید از جانب دول و نیروهای درگیر در جنگ رعایت شوند محتویات فصل دهم را تشکیل داده و فصل یازدهم وضع حقوقی دول ثالث در جنگها را در بر می‌گیرد. همچنان در فصل اخیر تفاوتهای بیطرفی حقوقی و سیاست بیطرفی یا عدم انسلاک بر شمرده شده است.

کتاب درسی حاضر تا جایی که مقدر بوده با استفاده از تازه‌ترین منابع و مآخذ و اسناد معتبر بین‌الملل تهیه گردیده است. آثار حقوقی بین‌الملل نویسندگان و علمای اتحاد شوروی سابق، چک و اسلواکی، مجارستان، ایالات متحده امریکا، انگلستان، فرانسه، ایران، هندوستان و افغانستان و نیز اسناد و مدارک سازمان ملل متحد و جنبش عدم تعهد در این زمینه مطالعه شده و در صورت لزوم در ریفرنسها به آنها اشاره شده است.

قابل تذکر می‌دانم، از آنجایی که مضمون حقوق بین‌الملل عمومی طی دو سمستر در صنوف چهارم پوهنخی حقوق و علوم سیاسی، چهار ساعت در هفته تدریس می‌گردد، امکان تشریحات بیشتر و افزودن مطالب تازه مربوط به هر فصل به شکل لکچرها وجود دارد که به موقع عملی خواهد شد. همچنان یک تعداد کنوانسیونهای بین‌الملل مانند کنوانسیون ۱۹۶۱ و یانا در امور دپلوماتیک و کنوانسیون ۱۹۶۳ و یانا در امور قنسولی که ممد درسی این مضمون، به طور عمومی و خاصاً تکمیل کننده فصل هشتم کتاب درسی حاضر می‌باشد، به صورت جداگانه و مستقل برآمده و برای مطالعه محصلان تکثیر گردیده است.

باید افزود که بر هر فصل این مضمون کتاب یا کتابها و آثار مستقل نیز تحریر می‌شود که البته وظیفه کار این اثر نبوده و امید است در شرایط مساعد آینده، استادان این رشته در این زمینه فعالیت بیشتری انجام دهند.